

Gerard van Broekhuizen

Naschrift

Een nieuw paradijs

In 1530 schilderde Lucas Cranach de Oude dit schilderij, dat bij een eerste, oppervlakkige blik aan een diertuin doet denken. Pas als je stilstaat bij de vele details, zie je dat Cranach een heel verhaal te vertellen heeft, een theologie in verf. Nu is dat op dit formaat van het Naschrift moeilijk te zien, maar wie wil, kan het schilderij zonder moeite groter bekijken op <http://www.wikiart.org/en/lucas-cranach-the-elder/paradise-1536> (het jaartal is hier overigens foutief).

In het midden zien we God staan, die Adam en Eva wijst op de boom des levens en de boom der kennis. In vijf miniatuurtjes daaromheen zien we het hele verhaal uit Genesis 2 en 3 verbeeld. Heel klein boven God de Vader zien we dat Adam uit de klei wordt gehaald. Uiterst rechts vervolgens de schepping van Eva uit de zijde van Adam. Onder de boom links de verleiding om van de vrucht te eten. De bestraffing rechts onder de wolk, en uiterst links ten slotte de verdrijving uit het paradijs. Dat past allemaal nog bij de beeldtaal van de middeleeuwen: je moest steeds weer gewezen worden op de oorsprong van je zondigheid.

Opvallend echter is dat Cranach dit gegeven letterlijk en figuurlijk op de achtergrond heeft geplaatst. Op de voorgrond zien we, met een bonte beestenboel, de veelkleurigheid van de schepping. De meeste dieren zijn in beeld gebracht als paar, een vijftal echter niet: de eenhoorn, de vos, de bok, de haas en het hert, dieren met een symbolische waarde. De mythische eenhoorn, rechts in beeld, werd in de middeleeuwen gezien als zinnebeeld van onschuld en reinheid. De vos en de bok daarentegen staan voor valsheid, en de haas voor wel lust. (Op het hert kom ik nog terug.) Het is de schepping zoals we die kennen, met goede en kwalijke kanten. Met alle paartjes is het trouwens wel gezell-

ig. Er zit toekomst in, en die toekomst heeft Cranach naar voren gerukt. Het is de schepping waarvoor een belofte geldt. Het toekomstvisioen van Jesaja bijvoorbeeld (11 en 65,25): 'Wolf en lam zullen samen weiden, een leeuw en een rund eten beide stro.' Zie, zo zegt de Eeuwige, ik schep een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. En: wat er vroeger was, raakt in vergetelheid (Jesaja 65,17). Dat lijkt Cranach hier in beeld te hebben gebracht. Het toekomstvisioen van een nieuw paradijs treedt op de voorgrond, en daarbij maakt de oude nadruk op de zondeval

plaats voor die op de verlossing. En hier speelt ook het hert een rol. We zien hem vóór de eenhoorn en achter het witte paard. Cranach toont ons dit dier vaker bij de verbeelding van de zondeval. Het hert werd volgens een antieke legende namelijk gezien als de vijand van de sluwe slang. En zo verwijst het dier naar Christus. Zoals het hert de slang heeft vertrappt, zo heeft Christus de zonde overwonnen. In Cranachs tijd, met de boodschap van zijn vriend Luther en diens nadruk op de genade, was dat in de beeldtaal volslagen nieuw.

